

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְעָה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

תִּלְשׁ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהַתְּעִנּוֹת כְּלָמָם¹⁶.

16 ולגבי חולה שאין בו סכנה, כתב לעיל (סי' תקנ ס"ק ד) שכל שכן שהוא פטור מלצום, ואסור לו להחמיר על עצמו. ולגבי מי שעניו כראבות, הסתפק בדינו בביה"ל שם (סי'א ד"ה מיהו) האם חייב לצום.

[משנ"ב ס"ק יח]

אֶלָּא הוּא הַדִּין לְכָל בִּנְיָן שְׂאִין צְרִיכִין¹⁷.

17 וכן לגבי איסור בניית בית מראש חודש אב העד התענית, כתב לעיל (סי' תקנא ס"ק יב) שאסור לבנות כל בנין שאין צריכים לדירוחו.

[משנ"ב ס"ק יט]

תִּפְּלוּ אֵין בּוֹ סִפְּנָה¹⁸.

18 ובהיתר לבנותו אפילו שאין בו סכנה, כתב לעיל (סי' תקנא ס"ק יג) שהוא רק אם מחמת כן יגרם לו הפסד ממון, כגון שעל ידי הנפילה תשוב החומה יותר, וטעם ההיתר הוא משום שאינו בונה לצורך שמחה אלא למנוע הפסד ממון.

[משנ"ב ס"ק כ]

פְּרוּשׁ, שְׂאִין מְאָרְסִין כְּלָל¹⁹.

19 וחומרת ימים אלו, כתבו תוס' (מגילה ה' ב ד"ה ממעטין) שהיא יותר מתשעה באב שבו מותר לארס. וכתב הרש"ש (שם) שהאיסור לארס הוא רק על הימים שלאחר שעברו הי"ג תעניות ולא נענו, שאינם נהוג כנופחים, אבל קודם לכן בזמן התעניות, יתכן שמתר לארס כמו בתשעה באב.

[משנ"ב ס"ק כב]

מִתְּעַנֵּן וְיוֹצֵקִין²⁰.

20 ולהתענות בשנת השמיטה שבה אין זורעים (שעבור המים הנצרכים למלאות הבורות נהגו בירושלים שאין מתענים), כתב הכף החיים (סי' מא) בשם החוקי חיים והחטרי דוד שכיון ששביעית בזמן הזה נזהגת רק מדרבנן, וגם יש ספק איזו היא השנה השביעית, נהגו בירושלים להתענות על ירדית גשמים לצורך האילנות או תבואה הגדלה בהיתר, מפני שיש בכך חי נפש, בצירוף הטעם של דרכי שלום, ובשו"ת מנחת יצחק (חי' ס"ו גב) כתב שהורה הלכה למעשה להתריע על עצירת גשמים בשמיטה, וכתב הגר"ש דבליצקי (פלגי מים עמ' טב) שאף שבזמנינו רבים הם אלו שאינם שומרים שמיטה כדנה, מימי אין זה נחשב כמתפלל על מינים האסורים, וצריך להתפלל על הגשמים גם בשמיטה.

[משנ"ב ס"ק כג]

שְׂאִין לָהֶם נְשִׂיא שִׁגְוֹר צְלִיָּהִם²¹, וְדַע, דְּאֶחָדִים מִסְתַּפְּקִין אֶפְלוּ בְּצִדְקָתָם וְיִשְׂרָאֵל אִם נוֹהֵג הַיּוֹם הַסְּדֵר־תַּעֲנִית, מִחֲמַת נֶה הַטַּעַם²²,

תִּפְּלוּ מִשּׁוֹם דְּשְׁלִיחוֹתֵיהֶו דְּקִמְצֵי קְעָבֵדִין שְׂמָם²³.

21 ומכך שכתב השו"ע (סי' ש) שאין גזורים תענית בלילה על הציבור אלא בארץ ישראל, הוכיח במשנ"ב לעיל (סי' תקסח ס"ק ט) לבאר מה שכתוב שם שאין תענית צבור בבבל, שהכוונה בכל חוץ לארץ.

22 ובזמן עצירת גשמים בימות החמה כשיש מקומות הזקוקים להם, כתב לעיל (סי' ק"ז ס"ק ט) שיכולים לבקש יתן טל ומטר רק בשומע תפלה, ובלחש, אבל לא יבקש השי"ץ בחזרת השי"ץ בקול רם, והמנהג בזמנינו שאומרו השי"ץ בחזרת התפילה בישומע תפלה, כפי הנוסח המודפס בסידורים יענו בורא עולם, וכי (ואינו אומר יתן טל ומטר) לברך, ובשבת, ראש חודש ויום טוב החלים בימים אלו אומרים י"ג מידות ומומרי תהלים של מטר הכתובים בסידורים, ותפילות יענו, כתב הערוך השלחן (שם סי'ט) שבימות החמה יש לאומרה רק בעצירה מרובה שמחמתה מתקלקלת התבואה, ולא בעצירה מועטה.

ואם חלה תענית בזמן עצירת גשמים שצריך לומר גם יענו של תענית וגם יענו של עצירת גשמים, הורה הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה הלכות תפלה סי' רג) שיקדים לומר יענו של תענית, לפי שיש חיוב לאומרו.

23 ובטעם הדבר שלא נהגו בזמן הזה לעשות סדר תעניות זה בעת עצירת גשמים, ביאר החזו"א (תורת המועדים ס"ק א) שבזמנינו מצוי להביא מזון מחוץ לארץ, ואין מורגשת הסכנה שבעצירת הגשמים.

[משנ"ב ס"ק ס]

לֹא פְּתִינִים אֶתְרִים²⁴.

24 ולקרות ייחל' במנחה לאחר שנענו, כתב שו"ת פרי הארץ (ח"ב א"ח סי' ה) שהעידו הזקנים שכן עושים.

[משנ"ב ס"ק ל]

דְּחֻזְמִין מִדִּים אֶנְקֵנוּ לָךְ עַל כָּל טָפָה נְכוֹ", כְּמוֹ שְׂפָתוֹב סִימָן רַכָּא²⁵, וְנֹשֵׁב אֵין תְּפִיד צְרִיךְ לְבָרְךָ²⁶, וְנִשׁ לְהַתִּיל קָנָם הַדֹּדֵר "שִׁיר הַמַּעֲלֹת הֵנָּה בְּרַכּוֹ וְגו' קַעֲמִים²⁷.

25 ולגבי ארץ ישראל שמוציא בה יובש גדול ואין הגשם בא אלא לפרקים, כתב לעיל (סי' רכא ס"ק א) שיתכן שאף כשבא הגשם בזמנו יש לברך בפעם הראשונה שיוצא, שכן הסתם כל אחד שמח בגשם, והביא שבפמ"ג משמע שאין לברך, וכתב בביה"ל שם (סי'א ד"ה אם) שהא"ר (שם ס"ק א) נשאר בצורך עיון בזה, ועל כן יברך ברכה זו בלא שם ומלכות, וכן כתב הכף החיים (סי' נח) שבכל ספק בדינים אלו, יאמרו הלל הגדול בלא שם ומלכות.

26 ואופן אמירתו לכתחילה, כתב הגר"ש דבליצקי (פלגי מים עמ' מא) שהיא צריכה להיות בציבור, ובדיעבד גם יחיד אומר.

27 וכיון שקודם ההלל הגדול אומרים "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים", דייק הבארות אברהם (ח"א סי' כו) שראוי לומר ארתו בעמידה.

הַלְכוּת תַעֲנִית סִימָן תַקעָה

מט באר הגולה

במשא ומתן ובבנין (יה) של שמחה (אלא-אספן (יט) בתל' נוסח לפל) (טו), (כ) וממעטין (ד) בארוסין ונשואין, יאלא-אספן לא קים מצות פריה ורבייה, וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחברו, ותלמידי-תקמים לא ישאלו שלום אלא כנוזפין וכמנדים למקום, ו'נצם-הארץ שנתן להם שלום משכיבין לו בשפה רפה וכבד-ראש, ותלמידי-תקמים לבדם חוזרים ומתענים שני ותמישי ושני עד שישא נסן של תקופה, בומתרין לאכל בלילה ובמלאכה ובשאר הדברים, ומפסיקים בראש-חדש הנכה ופורים, גיצא נסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת (כא) מזל השור, אין מתענין עוד, השאין השמים בזמן הזה אלא סימן קללה והואיל ולא ירדו כל עקר בתחלת השנה: ח וכל זה הסדר בשלא ירדו גשמים כלל, אבל ירדו ברביעה (פרוש), הסטר היורד להצמית כל צמח ועשב האדמה נקרא 'רביעה', מפני שרובע ומעבר את הקרקע, בדכתיב 'כי כאשר יבר השלם וגו' והולידה (בצמיתה) (ג) וצמחו העשבים והתחילו ליבש, הרי אלו (כב) מתענים וזועקים עד שירדו גשמים (כג) 'או עד שיקשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו שהוא זמן פריסת האילנות בארץ-ישראל ולא ירדו גשמים, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראויים לאילנות או עד שיעבר זמנם. וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתענים עד שירד גשם הראוי לבורות. ואם אין להם מים לשותה, מתענין על הגשמים ככל את שלא יהיה להם מים לשותה ואפלו בימות החמה. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות הגשמים, הרי זה מפת בצרת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבר זמנם: ט לפמה דברים אמורים, בארץ-ישראל וכל הדומה לה, אבל במקומות שזונת הגשמים שלהם (כד) קדם שבעה-עשר במרחשון או אחר זמן זה, כשגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני ותמישי ושני, ומפסיקים בראש-חדש תשעה ופורים, ושוהין אחר-כך כמו משה זמיו, אם לא ירדו גשמים, בית-דין גוזרין י"ג תעניות על הסדר שאמרנו: י יכל תענית ששנזרים העבור (כה) בחוצה לארץ אוכלים בהם בלילה ודינם קדין שאר תעניות, שאין גוזרים על העבור תענית בגזן צום כבוד אלא בארץ-ישראל בלבד ובגלל המטר, ויבאדם ששור תעניות שהם שלש אמצעים ושבע אחרונות: יא יהיו מתענים על הגשמים ונענו, במה ירדו ויהיו פוסקין מן התעניות? משכינסו בעמק הארץ התרבה טפה, ובכינונית שני טפחים, ובעבורה שלשה טפחים (ושעור כמה שצריכין לירד לכוף עליהם, עני לעיל סימן רכא). ו'אם התחילו לירד אחר תצות (כו) ישלימו אותו היום (ועני לעיל סימן הקסט בסופו), (כז) ואם התחילו לירד קדם תצות (כח) לא ישלימו, אלא (כט) יאכלו (ס) וישתו ויעשו יום-טוב, ולערב יתקבצו [*] ויאמרו (ל) הלל הגדול: יב שאין אמורים

שערי תשובה באר היטב

(ד) בארוסין, כי שאין מאוסין כלל, ב"י: (ה) וישתו, ובקמס דשכימי שכרות אמרים הלל ואח"כ אוכלין ושותין, וה"ה אם נצו בו, ועני ברס"א תענית בו וכן רעה כה"י ואבי שפשה משהו בחבורו כשענינו אחר תצות

מ'שנה בורחה חלש שאינו יכול להתענות כלום¹⁶⁰, אין צריך להתענות כלל, וצריך ציון נב"א: ז (יה) של שמחה, לא דוקא, (ט) אלא הוא הדין לכל בנין שאין צריכין¹⁶¹, דאינו נעשה אלא לנוי ולהנחתה בעלמא, ודע עוד, דשל שמחה קאי גם אמשא המתן, דאינו אסור אלא של שמחה בגזן צרכי חפה לבנו מ"א, וענין בסימן תקנא סעיף ב ובמשנה ברוכה שם מדינים אלו: (יט) בתלוי, של בנין שמחה, בגזן (פ) בית חתנות לבנו, (יא) ואפלו אין בו סכנה¹⁶²: (כ) וממעטין בארוסין, פרוש, (יט) שאין בארסין כלל¹⁶³, וענין בבאור הלכה: (כא) מזל השור, ונתנו שלשים יום לאחר שנושלת תקופת ניסן: ח (כב) מתענין וזועקין¹⁶⁴, פשה, אבל לא מתריעין מ"א: (כג) או עד שיקשו הצמחים, ששוב לא יועיל ויהי תפלת שוא: ט (כד) קדם שבעה-עשר במרחשון, אפלו עזרת הגשמים שלהם (כ) אחר שבועות: י (כה) בחוצה לארץ, שאין להם גשמי שיגור עליהם¹⁶⁵, ודע, דאחרונים מסתפקין אפלו בארץ-ישראל אם נישג היום הסדר-תענית, מהמת זה הטעם¹⁶⁶, ואפשר משום דשליחותיהו דקמאי קעבדינן שם¹⁶⁷, וענין בקריית-ספר שנהגו בנה, וקצת מדבריו מובא בשערי-תשובה ויש הסימן, ענין שם: יא (כו) ישלימו אותו היום, שקבר עבר רב היום

שער הציון (טז) לעיל בסימן תקנא בבית-יוסף בשם הר"ן: (פ) רא"ש: (יט) ט"ז סימן תקנא: (יז) טנא-אברהם בשם בית-יוסף: (כ) פוקקים: (כא) ר"ף בשם דושלמי: (כב) ויטב"א: (כג) שם: (כד) ברס"א: (כה) נקרא: (כו) אחרונים: (כז) נקרא: (כח) טנא-אברהם ושא"י

ה'הלל הגדול אלא כשנענו ביום תעניתם דוקא, אבל אם לא נענו עד יום שלאהר (לא) תעניתם לא: יג אם ירדו להם גשמים בליל תעניתם קדם שעלה עמוד השחר, (לב) אין אומרים הלל הגדול:

תקעו על איזה דברים מתענין ומתריעין, וכו' ט"ז סעיפים:

א **קשם שמתענין** (ב) (א) ומתריעים על הקשמים כף מתענים על שאר הצרות, כגון עפ"ם שפאו לערף מלחמה עם ישראל או לטל מהם מס או לקח מזגם ארץ או לגזר עליהם צרה אפלו במצוה קלה, הרי אלו מתענין ומתריעין עד שיתקמו. יוכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין, אלא-אספן תקעו להתקבץ לעזרתם. ינאפלו לא באו אלא לעבר דבר ארצם, שאין להם מלחמה עמם אלא על עפ"ם אחרים ועוברים על מקום ישראל, מתענין ומתריעין: ב יוכן (ב) על (ג) וכן הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה חמש מאות רגלי ונצאו ממנה (ג) שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או פארקעה ימים, (ד) אין זה דבר. "היו בה אלה ונצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או פארקעה ימים, אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. יואין הנשים והקטנים וקנים ששבתו ממלאכה (ה) בכלל מנן אנשי המדינה לענין זה. יהיה דבר (ו) בארץ ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (והקא דאיכא דבר בכלל מתענות (ט) אף-על-פי (י) שהן רחוקות זו מזו: ג יאם היה דבר בחזירים, מתענין, מפני שמעיהם דומים לשל בני-אדם, וכל-שכן אם היה דבר בעופ"ם ולא בישראל שמתענים: ד יוכן מתענין על המפלת שפעיר, כיצד, (יא) הרי שרבתה בעיר מפלת (יב) לפתלים בריאים (יג) שאין עומדין בצד הנהר,

(*) וצ"ל ליל סימן (ח) ק עם השוקה
א לשון הקצבים
בפ"ק ב משנה
התענית י"ט ומשנה
ד"ב קמ"ח ט"ג ב עם
כמשנה והקא קמא
ג פירקא עם כ"ב
ד עם כמשנה
ה פירקא עם כ"א
ו רמב"ם פ"ק ב
מלשון תפילין והקא
מדינת ח"ק וכל
דמשנה הקצבים ל"ב
הט"ף וכו', הן
מקטע מהירושלמי
דאמר בחורים ולא
קנים והוא הדין
לאינו ז עבדא דרב
נחמן משום דבבבא
לוקח שפחה לא מל
שמן ה אבדא
דשמואל עם ט עבדא
רב והיה שם
י תרמית ותרין
לפ"קא
כ השער עם י"ט
ל ברייתא עם ה

באר היטב

רב הצבור להשלים יאמרו הלל הגדול קדם אכילה, ונתחילו טשיר המעלות העמדים בבית ה' עד סוף כ"ו כי לעולם חסדו, עמ"א, ונחומין מודים אבחנו לך על כל טפה כמ"ש סימן רכא, ושוב א"צ כל יחיד לבדו, עמ"א:
(ב) ומתריעים, והסמא אני לכה אין אנו נותנים לתקע בעת צרה, תלא מדאורייתא סגנה לתקע בלא פשיית, מ"א, ע"ש: (ג) הדבר, והאידנא אין מתענין קלל בשעת נדבר, וכו' ש"ש:

שערי תשובה

ממשוכת כ"ה שארע כצטח בירושלים כו', והעתיק נדבכים שלא במקומם, דקם ענין אמתת הלל הגדול לשם, שאין לו מקום שם כ"א כ"אן במצנת גשמים, וע"ז כ"ב בן כפ"ה יקמ"ש משם הכר"י:
[כ] הדבר, עכ"ט, ועין כ"ה ק"ב כ"ש מפר"ם ב"ר ח"ב בהשוכת כ"ה שכתב: סאינא אין גורון תענית עבור על דבר, וכן אמרו משם האר"י ד"ל וכן ש"כ כ"ה אין מתענין קלל בשעת נדבר, דמנסה הוא קשאינו אוכל ושוהה קולט שנוי אור ח"ו, וכ"י"ד ס"ס ש"ע"ד כ"ב שמשמש זה אין מתאבלין בשעת הדבר, ע"ש:

משנה ברורה

בית ד' בלילות", ואומר "מעלה נשאים מקצה הארץ וגו'" [מ"א]: **יב (לא) תעניתם לא**, ולא נענו מבט התענית, רק משמא דתימור עליהם: **יג (לב) אין אומרים וכו'**, דנה לא מקרי התחלה להתענות, ומשמע מסתימת המספר דאפלו אותן התעניות שפסטיקין מבעוד יום, מגל מקום עקר התענית מתחיל מעמוד השחר ואילף לא קדם, ועין בפרי-מגרים:
א (א) ומתריעים וכו', כתב הרמב"ם: מצות צשה מן התורה לזעק ולהרעיל⁽¹⁾ בהצוצרות על כל צרה שלא תבוא על הצבור⁽²⁾, שצאמר "על הצר הצר⁽³⁾ אתכם⁽⁴⁾ והרעתם בהצוצרות" [ועין במגיד-משנה ההקדש לדינא דלאו דוקא בהצוצרות, שהוא הדין בשופר], כלומר כל דבר שיצר לכם, כגון בצרת ודבר נארה וביצא בה, זעקו עליהם⁽⁵⁾ והריעו: ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שכתבא צרה וזעקו עליה וזריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הרע להן, בפרוב "עונותיכם השו אלה וגו'", וזהו שיג"ם להסיר הצרה מעליהם, אבל אם לא יזעקו ולא זריעו אלא יאמרו: דבר זה מסנהג העולם ארע לנו וצרה זו נקרת היא, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהן הרעים, וחוסף הצרה צרות אחרות: הוא שכתוב בתורה "והלכתם עמי בקרי, והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי וכו'"; ומדברי סופרים, להתענות על כל צרה שלא תבוא על הצבור עד שיתקמו מן השמים וכו', עד כאן לשונו. והמה הפג"א אברהם: למה אין אנו נותנין לתקע בעת צרה? ואפלו אם נאמר דאין תענית עבור בבבל, הלא מדאורייתא מצוה לתקע בלא תענית, וכנ"ל, ונשאר בצריף עיון, ויש מאתרו"ם (ב) שתדעו

שער הציור

(1) והיב"חיים: (2) מג"א אברהם וכו' (3) רש"י: (4) ב"ח ואלהו זוטא: (5) רש"י:

הַלְבוּת תַעֲנִית סִימָן תַקְעָה תַקְעוּ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לא]

דלא נענו מפני תענית, רק משמא דרזימו עליה⁽¹⁾.

(28) ואם רוצים, כתב הגר"ש דבליצקי (פליגי מיום עמי מג) שיכולים לאומרו למחרת בלא ברכה, לצאת ידי דעת הריטבי"א (תענית כה, ב ד"ה מותגי מעשה) שיותר לאומרו גם ביום שאחרי באותו שבוע.

(6) ולגבי סדר התפילה בתענית, כתב בשו"ע לעיל (סי' תקטו ס"ב) שנהגו הראשונים שיאמר השליח ציבור 'ענו' בין 'גואלי לרופא', וכן לקרוא בתורה וידה'ל, והביא שיש שתמהו עליהם, והרא"ש (תענית פ"ב ס"י ב) יישב קושייתם, ולכן נהגים כמנהג הראשונים. ולגבי סדר התפילות בתענית על גשמים, ראה לקמן (סי' תקטט טע"פים א-ג).

[משנ"ב שם]

דמקראינתא מצוה זו נהג רק בארץ ישראל⁽⁶⁾.

(6) וביאר הערוך השלחן (ט"ג), שהתקיעות נתקנו לתוקען בסוף כל ברכה ממש הברכות שמוסיפים בתפילה בתעניות [כמבואר בטור סי' תקעט], וכיון שאין תענית ציבור נוהגת בחוץ לארץ, אין מוסיפים את הברכות בתפילה, וממילא אין דיכן לתקוע.

[משנ"ב ס"ק ב]

על הדברים, והאינתא אין מתענין קלל בשעת הדברים⁽⁷⁾.

(7) וכשמתחיל הדבר בעיה, כתב הרמ"א (יוד סי' קטו ס"ה) שיש לברוח מן העיר, ובטעם הדבר כתבו בשו"ת מהרי"ל (סי' ג) ובהגהות רעק"א (שם ס"ק ה) בשם רבינו בחיי, שכשמידת הדין מתוחה אינה מבלדת בין צדיק לרשע, ואין לעמוד במקום סכנה, ומי שכבר חלה בקבר והתרפא, כתב ה"ם של שלמה (בבא קמא פ"ז סי' כו) שאינו צריך לברוח מהעיר, וכתב הט"ז (שם ס"ק ה) שבשעת הדבר לא יהלך באמצע הדרכים גם ביום, כמבואר בגמרא (בבא קמא ט, ב) שיש למלאך המות רשות להלך שם.

(8) וכן כתב הערוך השלחן (ט"ט) שבזמנינו אין מתענים, אמנם גזרים תענית בפדיון שיתנהו לעניים וירבו בתפילה ובאמירת הקטורת, שמבאר בזהר (פר' בראשית דף ק, ב) שהוא סגולה לעצירת המגיפה.

[משנ"ב ס"ק ד]

דאין זה קבע אלא אקראי בעלמא⁽⁸⁾.

(9) ואם אחד מהשלשה שמתו בשלושת הימים, מת במיתה אחרת, וכגון שנהרג או טבע או שהיה חולה קודם לכן, כתב הערוך השולחן (ט"ז) שאין זה נחשב לדבר.

[משנ"ב ס"ק יא]

הרי שרבתה בעיר מפלת⁽¹⁰⁾.

(10) ומנהג ירושלים, כתב הפרי האדמה (פ"ב מהל' תענית דין יב) שלא לנזור תענית ציבור על הרעש, ותעמם על פי הכתוב באבות דרבי נתן (פליה) שמעולם לא היתה מפלח בירושלים, ורעש ומפלח דבר אחד הם.

סימן תקעו

על איזה דברים מתענין ומתריעין

[משנ"ב ס"ק א]

מצות עשה מן התורה לזעק ולהריעין⁽¹⁾ בקצוצרות על קל צנה שלא קבוא על הצבור⁽²⁾.

(1) ומצוה זו של תקיעה בשעת צרה, כתב האבי עזרי (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה) שהיא כוללת גם את מצות תקיעה בחצוצרות בשעת הקרבת הקרבן [שאניה נמנית לעצמה, כיון שהיא רק חלק ממצות הקרבת הקרבנות], ומנאן הרמב"ם יחד כיון ששתיהן באות לזכרון לפני ה'. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ה"א סי' קסט) שהיא מצוה אחת, ולכן יש לתקוע בתענית באותן החצוצרות שמעשו למקדש, וכתב שלכן לא נהגו בזמנינו לתקוע, שהרי אין לנו את החצוצרות שהיו במקדש, [אכן כתב שם, שהיינו רק לדעה שצריך בתענית חצוצרות כבמקדש, וראה במשנ"ב כאן שהביא את הברעת המגיד משנה שאין צריך רוקא חצוצרות בתענית אלא הוא הדין שופר].

(2) ואם נאמר בחלום לכמה אנשים שיגזרו תענית ציבור בעיר, כי צרה קרובה, הביא הרמב"ם יוסף (ס"ק ט) משו"ת זקן אהרן (סי' בא) בשם התשב"ץ (ח"ב סי' קכח), שגזרים תענית על הציבור.

[משנ"ב שם]

על הצר הצר⁽³⁾ אקבם⁽⁴⁾ וכו', וצקו עליהן⁽⁵⁾.

(3) ולגבי עיר שהקיפה עכורם, כתב השו"ע לעיל (סי' תקעא ס"ג) שאינם רשאים להתענות, כדי שלא לשבר את כוחם, אלא יקבלו על עצמם להתענות כך וכך תעניות לכשינצלו.

(4) ובטעם דברי השו"ע שמתענים גם כשאויב עובר בארצם להלחם עם עבוי"ם אחרים, יש בראשונים שלושה פירושים: הרמב"ם (פ"ב מהל' תעניות ה"ד) כתב שמהכתוב (ויקרא כו ו) 'והרב לא תעבור בארצכם' נלמד שגם ראיית המלחמה נחשבת לצרה. הריטבי"א (תענית כב, ב ד"ה מפני) פירש שמא יגרום החטא וילקו בה. והמאירי (שם כב, א ד"ה חרב) פירש משום שהיוקם של הניסות מצוי והניזוקים מקפידים עליהם, ומצוי הדבר שיבואו לידי קטטה.

